

giam proportionalitatis translatum sit ad veritatem rerum significandam, nihilominus proprietatem ipsius entis significare potest.

13. Quod autem dicimus de veritate rerum, intelligendum etiam est de veritate, quæ attribuitur sensibus, aut simplicibus mentis conceptibus; imo et de veritate ipsius compositionis, quatenus in ea aliqua ratio entis consideratur; nam in his omnibus veritas est ejusdem modi seu rationis cum veritate transcendentali, et proprie consistit in adæquatione talis rei ad ideam, vel relationem quæ de illa formari potest, quamvis in sensu vel intellectu per ordinem ad objecta interdum explicetur, quia objectum est veluti forma actus, vel conceptus, qui ab illo sumit speciem. Et sæpe hæc veritas transcendentalis per intrinseca principia, et præsertim per formam explicari solet, sicut dicitur vera paternitas, quæ ad verum filium a se genitum terminatur, quamvis formalis ratio veritatis, etiam in paternitate ipsa, in adæquatione ad intellectum consistat.

Solventur rationes dubitandi in principio posita.

14. Ultimo ex his satisfactum est rationibus dubitandi in principio positis; nam priores probant veritatem transcendentalem secundum se esse priorem, non tamen quod hæc vox primo sit imposita ad illam significandam. Et hoc item probant rationes secundo loco factæ de veritate cognitionis. Quæstio autem, quæ ibi attingitur de vero, quomodo sit objectum intellectus, non est propria hujus loci, sed in materia de anima explicanda est, quanquam in re facilius sit ex dictis expositio. Nam si sit sermo absolute de intellectu, non aliter verum dicitur objectum ejus, quam ens; solum enim nomine veri significatur aptitudo illa, vel proportio quæ est in ente, ut intelligi possit; quatenus enim tale est, ut adæquationem habere possit eum aliquo conceptu, eatenus terminare potest intellectus actum, esseque objectum illius. Unde e contrario intellectus tunc rem intelligit, quando illum conceptum format, cui res illa adæquari potest, et ideo dicitur intelligere illam ut veram. Et hoc modo veritas dicitur esse conditio necessaria in objecto intellectus, de qua re legi potest Cajetanus, 1 part., quæst. 16, art. 3, ad 3, et 2. 2, quæst. 1, art. 1; et Capreolus, in 1, dist. 2, art. 1; Ægidius, Quodlib. 4, quæst. 20. Si vero sit sermo de intellectu ut proprie judicante, seu ut com-

ponente et dividente, sic verum dicitur objectum intellectus, quia, eo modo quo dicitur esse veritas in compositione, nunquam intellectus præbet assensum suum, nisi cognoscendo veritatem, seu conformitatem unius rei, seu conceptus ejus ad aliam in actu exercito, cognoscendo, inquam, vel saltem existimando se cognoscere, et hoc modo dicitur intellectus semper assentiri sub ratione veri, et verum esse proprium objectum judicii seu assensus intellectus.

DISPUTATIO IX.

DE FALSITATE SEU FALSO.

Quamvis falsitas non attribuatursenti ut proprietas ejus, tamen, quia veri ali opponitur, et oppositorum eadem est scientia, unumque eorum ex alio amplius manifestatur, ideo de falsitate breviter hoc loco disserendum est, de qua eadem fere quæ de veritate inquiri possunt; tamen, suppositis quæ de veritate diximus, una fere aut altera dubitatione omnia poterunt comprehendere.

SECTIO I.

Quidnam et ubi sit falsitas, et an sit entis proprietas.

1. *Falsitas est.* — Principio, quod falsitas aliquid sit et alicubi inveniatur, aut saltem quod ad hunc modum a nobis concipiatur, constat ex communi modo loquendi de rebus, et de sermonibus et judiciis rerum; dicimus enim et judicium seu compositionem aut divisionem falsa esse, et locutionem similiter, et res etiam aliquas falsas denominamus, ut aurichalcum dicimus esse falsum aurum; hæc autem denominationes ab aliqua forma, seu quasi forma desumuntur, et de hac investigamus quid sit. Ut autem hoc commodius fiat, prius declarare oportet an hæc falsitas vere ac proprie attribuaturs rebus, eodem modo quo veritas; simulque explicandum est an vere ac proprie attribuaturs conceptibus simplicibus intellectus, et consequenter actibus etiam sensuum, vel in sola compositione aut divisione proprie inveniatur.

Varie opiniones circa quid sit.

2. Prima opinio asserit falsitatem non minus proprie reperiri in rebus aut conceptibus simplicibus, quam veritatem. Ita sentiunt nonnulli moderni, super primam partem D.

Thomæ, q. 17. Et probatur primo ex Aristotele, 2 de Anim., c. 7, dicente sensum non falli circa proprium sensibile, circa commune autem posse decipi; ergo supponit esse posse falsitatem in sensu, saltem quoad aliquos actus vel aliqua objecta ejus, cum tamen omnes actus ejus simplices sint; et lib. 3, text. 161, imitans priorem sententiam, ait sensum, vel non falli circa proprium sensibile, vel raro; ponit ergo in illo falsitatem, et idem ait ibi de phantasia. Unde D. Thomas, 1 p., q. 17, art. 2, exponit, quod Aristoteles ait, sensum circa propria sensibilia non habere falsam cognitionem, intelligendum esse per se, et ut in plurimum; nam per accidens, et in paucioribus, etiam in cognitione proprii sensibilis potest in sensu esse falsitas. Atque idem argumentum sumi potest ex parte intellectus, in cujus simplici cognitione, qua apprehendit seu cognoscit quod quid est, negatur esse falsitas, 3 de Anim., text. 21 et 51, et 9 Metaph., text. 22, per se et ut in plurimum; tamen ex accidenti et in paucioribus non repugnat in eo reperiri, ut D. Thomas ibi indicat, et 1 cont. Gent., c. 59 et 60. Secundo argumentor ratione, quia oppositorum eadem est ratio; ergo, sicut veritas consistit in conformitate et adæquatione, ita falsitas in difformitate; sed, sicut conformitas reperitur non solum inter cognitionem complexam et rem, sed etiam inter conceptus simplices et res, ita reperitur difformitas non solum in compositione aut divisione, sed etiam in simplicibus, tam rebus quam conceptibus; ergo. Minor probatur, et primo in cognitione simplici; nam illam imperfectio, quæ solet esse radix deceptionis et difformitatis in judicio complexo, inveniri potest in simplici cognitione, tam sensus quam intellectus, nimirum, quod species objecti imperfecte imprimatur; hæc enim est prima radix omnis deceptionis; nam potentia de se sufficiens esset, si objectum per speciem sufficienter applicaretur et uniretur; hæc autem radix communis est tam simplici operationi quam compositæ. Imo, tota deceptio in compositione solet ex eo provenire, quod conceptus simplices difformes sunt rebus ipsis; invenitur ergo difformitas in his conceptibus, et consequenter etiam falsitas.

3. Rursus, quod in rebus etiam inveniatur falsitas, patet in his præcipue quæ arte fiunt; nam sæpe sunt difformes suæ regulæ et ideæ; ergo sub ea ratione habent falsitatem. Idemque reperitur in aliquibus effectibus naturali-

bus, qui dicuntur monstra, seu peccata naturæ; nam discrepant ab idea seu regula, quam deberent causæ secundæ naturales imitari, et ad eam suos effectus conformare. Quomodo etiam actio humana, quæ deviat a divinis regulis, mendacium appellari solet, Psal. 4: *Ut quid diligitis vanitatem et queritis mendacium?* Sicut e contrario operatio conformis prudentiæ, seu regulæ divinæ, vocari solet veritas, Joan. 3: *Qui facit veritatem, venit ad lucem.* De qua Paulus, ad Ephes. 4: *Facientes veritatem in charitate crescimus.* Atque in hunc modum de conformitate et difformitate rerum ad intellectum philosophatur D. Thomas, dict. q. 17, art. 1, significans, tam esse propriam falsitatem rerum hanc difformitatem, sicut est veritas illa conformitas.

4. Quod si objicias, nam sequitur falsitatem esse ponendam inter proprietates entis, sicut veritatem, negatur consequentia, quia non omne ens est falsum; omne autem ens est verum; nam Deus nullo modo falsus appellari potest, neque in ratione entis, neque in ratione Dei, aut alicujus entis in particulari; imo nec res creatæ omnes possunt falsæ nominari, quia ea, quæ a Deo fiunt, si immediate ab eo fiunt, non possunt ab ejus arte discrepare; si autem fiunt ab ipso mediis causis secundis, licet possint discrepare ab una regula, vel idea divina, ad quam causæ secundæ conformari deberent in agendo, tamen, prout ab ipso Deo procedunt, discordare non possunt ab illa regula et idea per quam Deus operatur, quando in illas influit, et hoc modo habent veritatem.

5. Secunda sententia negat, in simplicibus, vel conceptibus, vel rebus, esse falsitatem, sed solum in compositione et divisione, quod sentit Alber., 2 de Anim., tract. 3, c. 5; et ibi Apollinar., q. 13; Ægid., Quodlib. 4, q. 7; Ferrar., 1 cont. Gent., c. 59; Fonsec., 4 Metaph., c. 2, q. 6, sect. 1. Et hæc sententia est magis consentanea Aristoteli et D. Thomæ, citatis locis, et mihi videtur etiam verior, si de falsitate in eo rigore et proprietate loquamur, qua in præcedenti disputatione de veritate locuti sumus.

Falsitas rebus attributa, quid.

6. *In ordine ad divinum intellectum nulla in rebus falsitas.* — Ad quod explicandum dico primo, in rebus extra intellectum non esse propriam et rigorosam falsitatem, sed vocari falsas res per quamdam metaphoram

et extrinsecam denominationem. Probatur, quia, sicut veritas, ita et falsitas sumenda est per habitudinem ad intellectum, quæ in rebus considerari potest, ut supra diximus, vel in ordine ad intellectum speculativum, vel in ordine ad practicum. Rursus illa habitudo esse potest, vel actualis conformitatis, seu difformitatis, vel aptitudinalis tantum. Ac denique considerari potest vel in ordine ad intellectum divinum, vel in ordine ad creatum. Nullo autem ex his modis potest propria falsitas rebus attribui. Quod breviter ostendo discurrendo per singula. Et primo, in ordine ad intellectum divinum, ut speculative cognoscentem omnia, per se notum est nullam rem posse proprie vel improprie falsam denominari, quia scientia speculativa, quam Deus habet de omnibus rebus, necessario est verissima ac propriissima; ergo res cognitæ in ordine ad hanc scientiam non habent difformitatem ullam, sed summam conformitatem. Secundo in ordine ad eundem divinum intellectum, ut practice cognoscentem et operantem, non possunt res falsæ denominari, quia vel res sunt factæ a Deo, vel non. Res non factæ a Deo, tantum sunt, aut res summe bona, quæ est ipsemet Deus, qui supra omnem est mensuram, et supra omnem ideam, et extra omnem causalitatem intellectus practici, et ideo non potest ex hac habitudine propriam veritatem habere, nedum falsitatem; aut res summe mala, quæ est culpa ut culpa est (si tamen res appellanda est); hæc enim, sicut a Deo non fit, ita neque in eo propriam ideam habet, sed est potius in Deo idea bonitatis et honestatis, a qua culpa discordat; ex quo habet quod vera culpa sit, quia, sicut ejus esse, ita et ejus veritas in privatione et defectu consistit. Solet autem interdum culpa, falsitas et deceptio appellari, non tam in ratione mali aut culpæ, quam in ratione boni; omne enim peccatum habet aliquam rationem apparentis boni, sub qua falsum quid et fucatum vocari solet; eam vero denominationem non habet in ordine ad Deum, sed in ordine ad hominem, quem decipit, sicut de aliis rebus falsis statim dicemus. Aliæ vero res, quæ a Deo fiunt, nunquam discordant ab arte, vel idea ejus, quia est tam potens in exequendo, quantum est sapiens in cognoscendo.

7. *Objectioni respondetur.* — Dices: licet hoc sit verum de his quæ Deus per seipsum operatur, non tamen de his quæ per causas secundas efficit; nam tunc accommodat suam

potentiam exequentem activitati causarum secundarum, et ideo hinc fieri potest ut effectus non adæquet ideam artificis, ut videtur contingere in monstris naturæ. Respondetur, cum illa non eveniant casu et fortuito respectu Dei, sed ex vera scientia et voluntate ejus, necessarium esse, ut etiam hæc, quatenus entia sunt, non discordent a divina scientia practica, quia Deus, sicut vult cum causis secundis non impeditis influere ad effectus integros et perfectos perficiendos, ita vult cum eisdem impeditis influere ad efficienda monstra. Unde sicut, quando optimus pictor non ex impotentia, sed voluntarie depingit monstrum, illud non dicitur discordare ab arte, neque esse aliquid falsum respectu talis pictoris, ita neque monstra naturæ falsitatem habent respectu supremi artificis Dei, quia ea sciens et videns fabricatur, quatenus entia sunt. Quod ideo semper adjungo, quia, si hæc considerentur quatenus in eis est privatio seu carentia alicujus perfectionis, ut sic non per se fiunt, sed per accidens, neque habent propriam ideam ad quam conformentur, ut respectu illius vera aut falsa dici possint, sed habent talem defectum, quatenus deficient ab alia perfectiori idea; hic autem defectus, vel non est a Deo, ut in defectibus culpæ, vel, si est ab ipso, ut in malis pœnæ, non est præter scientiam et intentionem seu voluntatem ejus, et ideo respectu illius non potest dici falsitas; an vero respectu causæ secundæ ita appellari possit, statim dicam.

8. *Nullæ res falsæ in ordine ad intellectum creatum speculativum.* — Tertio, si res ad intellectum creatum speculativum comparentur, non possunt intrinsece ac proprie falsæ denominari. Quod sic ostendo, quia vel denominarentur falsæ ex aptitudinali difformitate, vel ex actuali; neutrum dici potest; ergo. Minor quoad priorem partem probatur, quia omnis res, quantum est de se, apta est cognosci sicut est, et generare proprium et adæquatum sui conceptum. Quod autem aliquis intellectus in eis cognoscendis interdum decipiatur, non provenit ab ipsis, quatenus entia sunt, sed vel ex defectu unitatis intellectus, vel ex aliis impedimentis; ergo ratione aptitudinis, qua est in rebus ut intelligantur, non convenit eis falsitas, quod amplius patebit ex confirmatione alterius partis. Probatur ergo altera minoris pars, primo, ratione tacta præcedente disputatione, sect. 2, quia, si res falso cognitæ ab intellectu creato, haberent propriam et intrinsecam falsitatem, ex eo quod

discordant a tali intellectu, nulla esset res quæ non posset falsa denominari, quia nulla est quæ non possit falso cognosci; esset ergo etiam in Deo falsitas, quod absurdissimum est. Item, si res est falsa respectu intellectus, ergo, vel respectu intellectus verum et proprium conceptum formantis talis rei; et hoc non, ut per se constat, quia ab illo non discordat; vel respectu intellectus vere concipientis aliam rem, ut aurichalcum videtur dici falsum aurum respectu intellectus concipientis verum aurum; et hoc modo etiam aurum potest dici falsum aurichalcum, respectu intellectus verum aurichalci conceptum formantis, et sic redit idem inconveniens supra illatum, quod in rebus omnibus sit aliqua falsitas. Denique, vel res dicitur falsa in ordine ad conceptum simplicem, vel in ordine ad conceptum complexum. Primum dici non potest, tum propter rationes dictas, tum quia, ut ostendam, in solo conceptu simplici non est proprie falsitas; ergo multo minus erit in re speculative cognita in ordine ad talem conceptum; tum etiam quia, si res ad proprium suum conceptum comparetur, respectu illius non erit falsa, sed vera; si vero comparetur ad conceptum alterius rei, per illum non est falso cognita, sed potius ignorata; ergo nec respectu illius poterit denominari falsa; inter hos autem conceptus non potest medium excogitari sistendo in simplicibus conceptibus; ergo per difformitatem ad illos non habent res propriam falsitatem. Si autem hæc denominatio sumatur in ordine ad compositionem et divisionem, sicut Aristoteles dixit, 6 Metaphys., nec veritas est in rebus, sed tantum objective in intellectu; multo ergo minus falsitas.

9. *Naturalia entia per ordinem ad humanam praxim nulla falsa.* — Quarto, si res creatæ comparentur ad intellectum creatum practice cognoscentem, sic excludendæ imprimis sunt res naturales, quæ non pendent ab ullo creato intellectu, tanquam a suo artifice; et ita de omnibus his rebus probata relinquitur conclusio posita, quod respectu nullius intellectus habent propriam falsitatem. Unde infero, etiam naturalia monstra non habere propriam falsitatem, sed imperfectionem vel defectum, ideoque non tam falsa entia quam imperfecta, seu mala, denominari solent. Probatur, quia non denominantur falsa respectu primæ causæ universalis, ut diximus, neque etiam respectu causarum secundarum, quia illæ non operantur

per intellectum; falsitas autem sumenda est in ordine ad aliquem intellectum. Dices, sicut opus naturæ est opus intelligentiæ, ita hæc monstra posse dici falsa respectu naturalis virtutis causæ, non præcise sumptæ, sed quatenus subordinari deberet ideæ primi artificis, dirigentis illam ad perfectum effectum producendum. Respondetur imprimis hanc denominationem, et solum extrinsecam esse, et metaphoricam, magis quam propriam, sicut opus naturæ non est proprie et intrinsece opus intelligentiæ, sed extrinsece et metaphorice, vel sicut dicitur errare manus projicientis sagittam, quando scopum non attingit; nam error proprie non illi tribuitur, sed per metaphoram tantum. Deinde dicitur quod illa imperfectio effectus non provenit ex ullo defectu intellectus, et ideo non potest proprie falsitas appellari, sed imperfectio vel malitia, et ita hæc solent vocari monstra, vel peccata naturæ, quæ voces malitiam potius quam falsitatem indicant.

10. *Res artificiales in ordine ad humanos opifices an falsa.* — Solum supersunt res artificiales et morales, ad quas potest intellectus creatus practice comparari, et ut causa earum. Artificialia ergo non est dubium quin interdum discrepent ab arte. Sed hoc dupliciter contingit: uno modo, quod discrepent ab arte, quæ est in artifice, seu ab idea, quam revera habet conceptam; alio modo, quod discrepent ab arte quam deberet habere, quamque alius probus artifex habet. Quando hoc posteriori modo contingit, non videtur proprie habere locum denominatio falsitatis, quia tunc res arte facta non discordat ab idea a qua procedit; ad alias vero perfectiores ideas, quæ sunt in aliis artificibus, non comparatur talis res ut ad principiam practicum, sed ut ad cognitionem speculativam; et ideo respectu illarum non habet propriam falsitatem, juxta dicta in tertio puncto. Et confirmatur, nam, si quis simul habeat ideas perfecti et imperfecti artificii, et volens faciat rem imperfectam et conformem imperfectæ ideæ, non dicitur ille errare in operando, ut artifex est, nec res facta in genere artificii dicitur falsa; ergo idem erit quando habet imperfectam ideam solam, et juxta illam operatur. Dices, hunc artificem deficere ab arte, vel quia habens ideam tantum imperfectam vult effectum facere perfectum, et conformem suæ ideæ, quæ est manifesta repugnantia, vel quia existimat juxta veras regulas artis ita esse rem periciendam. Respondetur, in

eo, qui sic operatur, intervenire errorem speculativum potius quam practicum, seu antecedentem ante conceptionem ideæ, per quam res est fabricanda; et ideo ab eo errore non proprie denominari rem falsam, sed ad summum, metaphorice et valde extrinsece. Cujus signum est, quia, si talis res ex industria fiat illo modo propter aliquem finem, vel voluntatem artificis, non erit res ullo modo falsa, cum tamen in re eandem conformitatem vel difformitatem habeat cum idea. Item, quia hujusmodi regulæ artis sæpe sumuntur in ordine ad aliquem finem, et supposita tali materia vel circumstantiis; sed hæc omnia non variant intrinsecam formam artificialem rei, nec conformitatem quam habet cum idea, a qua proxime procedit; ergo quandocunque res arte facta est conformis ideæ, a qua proxime procedit, tunc non est in ea falsitas, etiamsi alias sit simpliciter res imperfecta respectu aliarum idearum perfectarum, vel si sit inutilis in ordine ad finem intentum.

11. Quando vero res arte facta prodit difformis ideæ, quæ est in artifice ut actu operante, seu a qua proxime procedit, tunc maxime videtur esse falsitas in tali re artificiali; sed adhuc illa non potest proprie dici falsitas, tum quia ille defectus in effectu non procedit ex imperfectione aut falsitate intellectus, sed ex imbecillitate potentiæ exequentis, vel alio simili occurrenti impedimento; tum etiam quia illud artificium ut sic, seu quatenus cum illa deformitate fit, non procedit ab idea, sed casu fit; ergo non comparatur ad illam ut ad causam et mensuram, ut per conformitatem vel difformitatem ad illam falsum denominetur. Et confirmatur, nam cognitio illa vel idea non est falsa per difformitatem ad illud opus, quia revera non habebat illud pro objecto; ergo neque e contrario opus ipsum potest denominari falsum in ordine ad talem cognitionem, cum neque sit objectum, neque effectus illius, quantum ad imperfectionem, secundum quam ab idea discordat. Dicitur ergo tale artificium incongruum aut malum in genere artificii, non autem proprie falsum. Quomodo dicunt dialectici, consequentiam seu illationem, quæ non fit juxta regulas artis, esse quidem malam, non autem falsam.

12. *Res morales in ordine ad humanos opifices num falsæ.* — Atque idem discursus fieri potest de operibus prudentiæ, seu moralibus; ea enim opera, quæ a regulis prudentiæ discordant, quamvis interdum dici soleant falsa

practice, ut supra dicebamus ex illo Ps. 4: *Ut quid diligitis vanitatem, et queritis mendacium?* tamen hoc solum est, quatenus sequuntur ex aliquo dictamine falso practice, quod dictamen ad iudicium intellectus per compositionem et divisionem spectat. Unde ab illo solum extrinsece et per analogiam denominatur opus falsum. Proprie tamen non est in ipso opere falsitas, sed malitia; nam, si comparetur ad dictamen, a quo actu procedit, illi est conforme; quia illud dictamen imprudens est et erroneum; si autem comparetur ad illud dictamen, per quod deberet vitari talis actus, vel rectitudinem habere quatenus actus humanus est, respectu illius, non tam falsus quam pravus dicitur, tum quia illud debitum operandi juxta dictamen prudentiæ, non tam ad veritatem rerum quam ad honestatem morum pertinet; tum maxime quia opus illud, quatenus realiter fit, non est objectum illius dictaminis, neque ab illo procedit. Unde tandem confirmari potest tota hæc conclusio ex Augustino, lib. 2 Soliloqu., cap. 8, dicente: *Si verum esse id quod est, dixerit, falsum non esse usquam, concludetur.* Quæ verba exponens D. Thomas, 1 part., q. 17, art. 1, ad 1, inquit: *Res comparata ad intellectum secundum id quod est, dicitur vera, secundum id quod non est, dicitur falsa; unde verus tragedus est falsus Hector, ut dicit idem Augustinus, 2 Soliloquiorum, cap. 40.* Igitur entia, quatenus entia sunt, non sunt falsa; sed, si falsitas aliquo modo eis attribuitur, solum est et per attributionem quamdam, et quatenus non entia sunt.

13. *Falsitatis vox quot et quæ significet.* — Exponendum vero superest qualis sit hæc analogia denominatio. In quo breviter dicendum est cum D. Thom., dicta quæst. 17, art. 1, variis modis per se rem denominari falsam. Primus et maxime usitatus est, propter similitudinem ad rem veram, ratione cujus occasionem falsitatis nobis præbet, ut, scilicet, illud existimemus esse quod non est. Hoc modo aurichalcum dicitur falsum aurum, non propter solam inconvenientiam quam habet cum vera idea, vel conceptu auri; majorem enim habet plumbum, vel stannum, quæ non denominantur falsum aurum; igitur propter similitudinem et speciem auri, quam gerit, ratione cujus facile existimatur esse aurum. Et de hoc modo dixit Arist., 5 Metaph., c. 29, *falsa dici quæ natura sua apta sunt ut videantur esse, aut quæ non sunt, aut qualia non sunt, veluti pictura, et insomnia; et Au-*

gust., lib. 2 Soliloqu., dixit, c. 6, *cas res falsas esse nominamus, quas verisimiles deprehendimus.* Secundo dicitur aliquid falsum, quia est objectum falsæ enunciationis, quod tamen objectum est objective tantum in intellectu. Ita Aristoteles supra, qui addit, in hujusmodi falsis esse latitudinem; nam quædam sunt etiam impossibilia, ut diametrum esse commensurabilem costæ; alia vero sunt tantum falsa, ut Petrum currere, si quiescit. Et ad hunc modum idolum dicitur falsus Deus, quia est objectum falsæ opinionis, quod idolum sit Deus. Quo sensu dixit Paul., ad Roman. 1, *idolum esse mendacium*; et 1 ad Corinth. 8, dixit, *idolum esse nihil.* Tertius modus esse potest, quando res dicitur falsa, quia non est adæquata vel conformis arti. Hunc posuit D. Thom., et dicit, solum habere locum in rebus arte humana factis; verum tamen Aristoteles illum modum prætermisit, et mihi (ut dixi) valde improprie videtur, parumque communi modo loquendi usitatus; non tamen repugnat talis metaphorica denominatio, ut quia res dicitur vera, quando est arti conformis, falsa dicatur quando non est conformis; quanquam hoc ipsum magis conveniat ei, quatenus habet aliquid non entis, quam ut entitatem habet.

De falsitate simplicium conceptuum.

14. *In simplici cognitione quacunquæ metaphorice est falsitas.* — Dico secundo: in simplicibus conceptibus, seu actibus cognoscendi, sive intellectus, sive sensus, non est propria falsitas, seu deceptio, sed per metaphoram eis attribuitur, sicut rebus ipsis. Hæc conclusio est Aristotelis, lib. 3 de Anima, cap. 6, et latius lib. 9 Metaph., cap. 12; sequiturque ex præcedente, quia conceptus simplices æquiparantur rebus in veritate, ut constat ex dictis disput. præced.; ergo et in falsitate; est enim par ratio, et totus discursus factus in præcedente conclusione hic potest facile applicari. Secundo, potest idem probari ratione late tractata disp. præced., sectione 2, quia si in conceptu simplici posset esse falsitas proprie propter difformitatem ad aliquas res, nullus esset conceptus simplex, qui non esset falsus respectu aliquarum rerum, quia nullus est conceptus qui non habeat difformitatem cum aliquibus rebus, præsertim in creaturis; consequens autem absurdum est, ut ibidem ostendi. Tertio, hinc potest ratio a priori declarari, quia falsitas inter ea versatur, inter quæ versatur veritas; sunt enim

opposita; veritas autem versatur inter cognitionem et rem quæ est objectum ejus; falsitas ergo etiam versari haberet inter cognitionem et rem quæ est objectum ejus; unde, quamvis cognitio habeat inconvenientiam cum re quæ non est objectum illius, illa non potest denominari falsitas, sed erit (ut ita dicam) disparata quædam habitudo, ut in compositione etiam et divisione intellectus videri licet. Hinc ergo conficitur argumentum; nam simplex apprehensio seu cognitio non potest habere difformitatem cum re quæ est objectum ejus, esto possit esse difformis aliis rebus; ergo non potest in illa esse falsitas. Minor declaratur in hunc modum, quia, cum habitudo hujus cognitionis ad objectum sit simplex, seu per simplicem representationem, non potest esse difformis rei tanquam objecto representato, quia aut talis res representatur per talem actum cognitionis, vel non. Si non representatur, non est objectum, et ita respectu illius non erit falsus talis actus. Si vero representatur per illum, erit conformitas inter illa, quia necesse est representans et representatum habere inter se convenientiam; ergo etiam respectu illius objecti non erit falsus talis actus; ergo respectu nullius objecti potest hujusmodi actus habere falsitatem.

15. Dices, posse hujusmodi actum representare rem, non tamen sicut est; et ideo posse respectu objecti sui esse falsum. Respondetur, in simplici actu seu representatione involvi repugnantiam, quia in hoc modo representandi non attribuitur una res alteri, neque unus conceptus objectivus alteri, sed simpliciter res aliqua representatur; ergo vel representatur sicut est, vel non est illa, quæ representatur, et consequenter repugnat esse objectum, et non representari sicut est. Sicut imago sensibilis simpliciter representans personam aliquam, oportet ut representet illam sicut est; vel si in aliquo non representat illam sicut est, in illo non est imago ejus, et ideo non potest dici falsa imago, proprie loquendo, sed imperfecta, aut diminuta, vel non imago. Unde, quando appellamus aliquam falsam imaginem, falsitas revera existit in attributione, vel compositione nostra, quia, scilicet, attribuimus talem imaginem ei quem non representat, existimantes esse imaginem ejus, et ita illa falsitas solum est objective in intellectu, seu denominative ab actu intellectus; eodem ergo modo censendum est de simplicibus conceptibus, seu